

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

1/S-son (5-jild)

2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**IJTIMOIY-GUMANITAR FANLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI**

№ 5/1 (5) - 2025

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti.

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Xolikulov Axmadjon Boymahammadovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Milliy Universiteti.

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Nasirxodjayeva Dilafuz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent moliya instituti;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Bojxona instituti;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Farg'ona politexnika instituti

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b, Toshkent moliya instituti;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari

nomzodi, dotsent, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori, "Tashkent International University of Education" xalqaro universiteti;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent, Jizzax pedagogika instituti;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent, Andijon davlat tibbiyot instituti, Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasini mudiri;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Buxoro davlat universiteti.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, Samarqand davlat universiteti;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b., Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD), O'zbekiston Respublikasi Sudyalar oliy kengashi huzuridagi Sudyalar oliy maktabi;

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi, Toshkent davlat yuridik universiteti;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti huzuridagi pedagogik kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq markazi;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Qarshi davlat universiteti;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori, Iqtisodiyot va pedagogika universiteti;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti;

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti.

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasi mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, O‘zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD), Samarkand viloyat IIB Tibbiyot bo‘limi psixologik xizmat boshlig‘i.

22.00.00- SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O‘zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po‘latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O‘zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O‘zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo‘tayeov Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O‘zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro‘yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo‘yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog‘och ko‘chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog‘lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Мадреймов Фархат Махсетбаевич</i> СОЦИАЛЬНАЯ ПОЛИТИКА В КАРАКАЛПАКСТАНЕ В 1920-1924 ГОДАХ	12-18
<i>Алимджанов Бахтиёр Абдихакимович</i> АНТРОПОЛОГИЯ ИМПЕРСКОЙ ВЛАСТИ: ХАКЕНТСКИЕ ЗЕМЛИ И АДВОКАТ С. ЛАПИН	19-23
<i>Чориев Шохрух Холтура угли</i> ИСТОРИОГРАФИЯ БАНКОВСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ТУРКЕСТАНСКОГО ГЕНЕРАЛ- ГУБЕРНАТОРСТВА В 40-90-Е ГОДЫ ХХ ВЕКА	24-35
<i>Najmiddinov Boburmirzo Zuhridin o'g'li</i> SOVET HOKIMIYATINING 1917-1943-YILLARIDA O'ZBEKISTON SSR DA AMALGA OSHIRGAN DINIY SIYOSATI	36-43
<i>Esonova Nilufar</i> SANOAT SOHASIDA XALQARO HAMKORLIK MUNOSABATLAR TARIXINING O'RGANILISHI: TAHLIL VA NATIJALAR (1991-2018-YILLAR)	44-47
<i>Qarshiyev Ahmad, Jumayev Abdimo'min, Bebitov Maqsud</i> DENOV BEKLIQIDA MAVJUD JOY NOMLARIGA OID MULOHAZALAR	48-55
<i>Qurbonov Abbas</i> MUSTAQILLIKNING DASTLABKI YILLARIDA QASHQADARYODA YENGIL SANOAT SOHASIDA AMALGA OSHIRILGAN ISLOHOTLAR VA ULARNING NATIJALARI	56-59
<i>Abduraimova Sabohat Ergash qizi</i> BUXORO AMRLIGI DAVRIDA CHIROQCHI BEKLIQI AHOLISINING TURMUSH TARZI	60-65

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Karjavova Xurshida Abdumalikovna</i> MAHALLA INSTITUTINING IJTIMOIIY-IQTISODIY RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI	66-73
<i>Pardayev Erkin Egamberdi o'g'li</i> XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARIDA SIFATNI BOSHQARISHNING INNOVATSION USULLARI	74-82
<i>Palvanbayev Umidbek O'ktam o'g'li</i> O'ZBEKISTON POCHTA BOZORIDA XUSUSIY POCHTA KORXONALARINING TUTGAN O'RNI (BTS, DMS, EMU POCHTALARI MISOLIDA)	83-86
<i>Чинорова Шаҳодат Мансур кизи, Нормуродов Хусан Эшмаҳматович</i> ЗНАЧЕНИЕ ТАРГЕТИРОВАНИЯ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ В РАЗВИТИИ РЕГИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ	87-93
<i>Gabriel Ayodeji Ogunmola</i> GREEN BONDS: FINANCING RESOURCE CONSERVATION FOR A SUSTAINABLE FUTURE IN FARMING IN UZBEKISTAN	94-108

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

<i>Rashidova Dilfuza Ganievna</i> XIX ASR O‘ZBEK SHOIRALARINING IJODIDA GUMANISTIK G‘OYALAR VA IJTIMOY-FALSAFIY QARASHLAR	109-113
<i>Ochilova Nigora Ruzimuratovna</i> GENDER TENGLIGINI TA‘MINLASHNING IQTISODIY-IJTIMOY OMILLARI	114-118
<i>Samadov Jonmurod</i> JALOLIDDIN RUMIY ASARLARIDA FALSAFIY TUSHUNCHALAR VA ULARNING ILMIY–METODOLOGIK TAHLILI	119-123
<i>Kdirbaev Baxadir Berdaxovich</i> AXBOROT JAMIYATI VA MEDIA-MADANIYATNING NAZARIY-FALSAFIY TUSHUNCHASI	124-131
<i>Kurbanbaeva Ulbosin Jumag‘alievna</i> EKOLOGIK XAVFSIZLIK TUSHUNCHASINING MOHIYATI VA XUSUSIYATLARI	132-136
<i>Narzukulova Ferangiz Rustamjonovna</i> ILMIY TIL VA FALSAFIY TERMINOLOGIYA: SHAKLLANISH VA RIVOJLANISH TENDENSIYALARI	137-141
<i>Xolmirzaev Xurshid Nakibillaevich</i> IJTIMOY-KASBIY FAOLIYAT JARAYONIDA SUN‘IY INTELLEKTNING INSON SALOHIYATIGA TA‘SIRI	142-148
<i>Султанов Бахтиёр Бахтиёрович</i> ОБРАЗ ФИЗИЧЕСКОЙ РАЗВИТОЙ, ГЕРОИЧЕСКОЙ ЛИЧНОСТИ В ЭПОХУ АНТИЧНОСТИ	149-153
<i>Bozorov Suxrob Komilovich</i> MA‘NAVIY TRANSFORMATSIYANING ISTIQBOLLARI: INNOVATSION G‘OYA VA LOYIHALAR	154-157
<i>Kimsanbayeva Shaxnoza Bakridinovna</i> MILLIY O‘ZLIK VA DINIY BAG‘RIKENGLIK: ZAMONAVIY JAMIYATDAGI O‘ZARO TA‘SIRLAR	158-163
<i>Muxamedjanova Lalixon</i> GLOBALASHUV VA MADANIYATLARARO ARALASHUV	164-172

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

<i>Isanova Feruza Tulqinovna</i> INGLIZ VA O‘ZBEK TILLARIDAGI XALQARO HUQUQ SOHASIGA OID LEKSIK BIRLIKLARNING DIAKRON TADQIQI	173-180
<i>Mahmudova Umida Ural qizi</i> INTERNET DISKURSIDA FOYDALANILADIGAN EMOJILARNING LISONIY VA MADANIY JIHATLARI	181-189
<i>Madalov Navruz Ergashevich</i> IMPORTANT SUBJECTS OF COMPARATIVE AND CONTRASTIVE PHILOLOGICAL STUDIES AND TRANSLATION DIFFICULTIES OF STRUCTURAL–SEMANTIC MODELS OF PROVERBS	190-194
<i>Ubaydullayev Normuhammad Xasanovich</i> XOTIRANOMALARDA ZAMON VA MAKON MASALASI	195-198

<i>Ochilova Habiba Akramovna</i> ISSUES IN THE CLASSIFICATION OF QUESTION SENTENCE TYPES IN LINGUISTICS ...	199-207
<i>Muxammadiyeva Mashxura, Amirqulova Gulxayo</i> FILOLOGIK TADQIQOTLARNING ZAMONAVIY TIBBIY TARJIMA VA TALQINGA TA'SIRI	208-213
<i>Karabaeva Barno Bobir qizi</i> A COMPARATIVE ANALYSIS OF METAPHORICAL EXPRESSIONS REFLECTING PERCEPTION IN ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES	214-219
<i>Axunbabaeva Narqiza Hamidjanovna</i> ЛИНГВОПРАГМАТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ПЕРЕВОДОВ ИСТОРИЧЕСКИХ И АРХАИЧНЫХ СЛОВ В ДОКУМЕНТАЛЬНО-ИСТОРИЧЕСКОЙ ПОВЕСТИ «ВЛАСТИТЕЛЬ СЕМИ СОЗВЕЗДИЙ»	220-226
<i>Turdaliyeva Shahnoza O'ktamovna</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDAGI SON-GIBRID MAQOLLARNING LEKSIK-SEMANTIK TAHLILI	227-236
<i>Mansurova Shohista Isroilovna</i> OT OBRAZI TUSHUNCHASI (ZAMONAVIY O'ZBEK VA JAHON ADABIYOTI MISOLIDA)	237-241
<i>Davranov Akmal Akramjonovich</i> IJTIMOIY TENGLIK TUSHUNCHASI (INGLIZ UTOPIYALARI VA O'ZBEK DOSTONLARI MISOLIDA)	242-246
<i>Yuldasheva Aziza Yuldashevna</i> TARJIMASHUNOSLIKDA PRAGMATIKANING O'RNI	247-252
<i>Mirvaliyeva Malika Zoid qizi</i> SEMANTIKANING TARJIMADAGI AHAMIYATI	253-257
<i>Sidiknazarova Zulfiya Mirsharapovna</i> JADID ADABIYOTI VA MODERNIZATSIYA JARAYONLARI	258-262
<i>Ruzibayeva Aziza Kahramanovna</i> THE MOOD OF LONGING FOR FREEDOM IN THE AGE OF BYRON	263-266
<i>Narzikulova Rayhona Ahmadovna</i> THE PRAGMATIC FUNCTIONS OF IRONY	267-271
<i>Najmiddinov Muhammadjon</i> O'ZBEK TILIDA KO'P MA'NOLILIK, SINONIMIYA, OMONIMIYA VA ULARNING ELEKTRON TEZAVURUSDA AKS ETISHI	272-278
<i>Achilov Oybek Rustamovich</i> LEKSIK-SEMANTIK DEVIATSIYA ILGARI SURISH VOSITASI SIFATIDA	279-284
<i>Tashpulatova Mukambar Axmetovna</i> KOMPYUTER LINGVISTIKASI VA SUN'IY INTELLEKTNING TILGA TA'SIRI	285-289
<i>Normamatov Farrux, Toshpo'latova Xusniya</i> GLOBAL KESIMDA INGLIZ MADANIYATINING LINGVOKULTUROGIK JIHATLARI	290-293
<i>Shonazarova Gulnoza, Madiyeva Madina</i> THE ROLE OF INTERNET RESOURCE IN IMPROVING TEACHING FOREIGN LANGUAGE: METHODOLOGICAL ANALYSIS AND PRACTICAL RECOMMENDATIONS	294-297

<i>Jo'rayeva Lola Tolibdjonovna</i> IJTIMOIY TARMOQLARDA NEOLOGIZMLARNING BUGUNGI KUNDAGI QO'LLANILISHI	298-302
<i>Saitxanova Aziza Xolmuxamedovna</i> TA'M VA TIL O'RTASIDAGI MUVOZANAT: TAOM DISKURSINING TARJIMA QIYINCHILIKLARI VA YECHIMLARI	303-307
<i>Axmedov Shaxzod, Nazarov Vafokul</i> NEOLOGIZMLAR TADQIQI TARIXIGA DOIR	308-312
<i>Mustafayeva Sojida Ulashevna</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARDA MERONIMIK MUNOSABATLI SO'ZLARNING LEKSIKOGRAFIK TALQINLARI	313-321
<i>Buriyeva Muxayyo Zokir qizi</i> COMPARATIVE ANALYSIS OF MEAT IN ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES	322-326
<i>Berdiqulova Shaxnoza Ruziqulovna</i> YORDAMCHI SO'ZLARNING SHAKLIY XUSUSIYATLARIGA KO'RA TURLARI VA YASALISHI: BOG'LOVCHILAR	327-330
<i>Shokirova Gulbahor Alimovna</i> NEMIS TILINI O'QITISHDA YANGI YONDASHUVLAR	331-334
<i>Najmidinova Nafisa Ulja qizi</i> O'ZBEK TILIDA SO'ZLASHUVCHILARGA ITALYAN TILINI O'RGATISHDAGI MUAMMOLAR VA ULARNING YECHIMLARI	335-339
12.00.00 - YURIDIK FANLAR	
<i>Утемуратов Махмут Ажимуратович</i> СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ ТРАНСФОРМАЦИИ ПРАВА (ОТ ТРАДИЦИОННОГО К ЦИФРОВОМУ ПРАВУ)	340-344
<i>Masadikov Sherzodbek</i> ENFORCEMENT OF ARBITRATION AGREEMENT UNDER UZBEK LAW	345-351
<i>Alieva Kamola Ravshanovna</i> ONLINE GENDER-BASED VIOLENCE IN UZBEKISTAN: GAPS IN LEGISLATION AND THE PATH FORWARD	352-363
<i>Utebaev Salamat Maqsetbay o'g'li</i> KONTRABANDA UCHUN JAVOBGARLIK TO'G'RISIDAGI QONUNCHILIK EVOLYUTSIYASI: TARIXIY-HUQUQIY TAHLIL	364-372
<i>Ходжаева Ширин</i> ЮРИДИЧЕСКАЯ ПРИРОДА ВСЕМИРНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ ЗДРАВООХРАНЕНИЯ В СИСТЕМЕ МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА	373-378
<i>Каюмова Асаля Султномуродовна</i> ЭЛИТА ИНДУСТРИИ ВЕНЧУРНОГО КАПИТАЛА	379-384
<i>Mirzaraximov Baxtiyor, Shokirov Bobur</i> ZAMONAVIY TASHKILOTLARDA KIBERXAVFSIZLIK STRATEGIYALARINING SHAKLLANISHI VA SAMARADORLIGI: MA'LUMOTLARNI HIMOYA QILISH CHORALARINING RIVOJLANISHI VA NATIJADORLIGI TAHLILI	385-392

<i>Суннатиллаева Сарвиноз Иззатулло кизи</i> ДИСКРЕЦИОННЫЕ ПОЛНОМОЧИЯ В ЕВРОПЕЙСКОМ СОЮЗЕ И СОВЕТЕ ЕВРОПЫ: ПРЕДЕЛЫ, КОНТРОЛЬ И СУДЕБНАЯ ПРАКТИКА	393-400
<i>Dilboboyev Nozimbek</i> CHET ELLIK INVESTORLARNING HUQUQIY MAQOMI HAMDA ULARNI DAVLAT TOMONIDAN QO'LLAB-QUVVATLASH BO'YICHA IMTIYOZ VA PREFERENSIYALAR BERISH	401-406
<i>Raximbayev O'tkir Fayzullayevich</i> YANGI O'ZBEKISTONDA TURIZM SOHASIDAGI QONUNCHILIKNI TAKOMILLASHTIRISH MASALASIGA NAZAR	407-414
<i>Ubaydullayev Abror Qutpilla o'g'li</i> HOZIRGI ZAMON ISLOM MOLIYA HUQUQI VA AN'ANAVIY HUQUQIY TIZIMLAR O'RTASIDAGI QIYOSIY-HUQUQIY TAHLIL VA UNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	415-423
<i>Zokirov Sardorjon Karimjon ugli</i> PROCEDURAL FEATURES OF PARTICIPATION DEFENSE COUNSEL AT THE PRELIMINARY INVESTIGATION	424-430
<i>Axmedova Guliruxsor Ravshanovna</i> BOLANI OLIB BERISH VA UCHRASHTIRISH BILAN BOG'LIQ ISHLARNI KO'RIB CHIQUISH BO'YICHA SUD VA HUQUQIY AMALIYOTNING DOLZARB MUAMMO VA YECHIMLARI	431-436
<i>Zoilboyev Javlon Karimjon o'g'li</i> MA'MURIY SUD ISHLARINI YURITISHDA QONUNIY KUCHGA KIRGAN SUD HUJJATLARINI YANGI OCHILGAN HOLATLAR BO'YICHA QAYTA KO'RISH YUZASIDAN ISH YURITISH MAZMUNI	437-441
<i>Hakimov Sunnat Furqat o'g'li</i> SPORT JAMOAT BIRLASHMALARINING HUQUQIY TAHLILI	442-445
<i>Файзиев Фарход Фуркат угли</i> ЗНАЧИМОСТЬ ЭЛЕКТРОННОЙ ТОРГОВЛИ В СОВРЕМЕННЫХ ГРАЖДАНСКО-ПРАВОВЫХ УСЛОВИЯХ	446-452
<i>Файзиева Гулрух Мухаммади кизи</i> МЕХАНИЗМЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ПРАВА НА НЕПРИКОСНОВЕННОСТЬ ЖИЛИЩА	453-459
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Polvonov Baxtiyor Zaylobidinovich</i> TIBBIYOT UNIVERSITETLARIDA «MODDALARNING NURLANISH SPEKTRINI O'RGANISH» MAVZUSINI IT TECHNOLOGIYALAR ASOSIDA NAMOYISH ETISH MASALALARI	460-466
<i>Hamdamova Nozima Muqimovna</i> BO'LAJAK TECHNOLOGIYA FANI O'QITUVCHISI KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK SHART-SHAROITLARI	467-475
<i>Zulfixarov Ilxom Maxmudovich, Zulfikorova Munajat Mirzaxmatovna</i> IQTISODIY-IJTIMOYIY GEOGRAFIK BILIMLAR BERISHDA MATEMATIK METODLARDAN FOYDALANISH	476-481
<i>Qurbonova Nigina Boboxo'jayevna</i> ESDALIKLAR — SADRIDDIN AYNIYNING UMR VA XOTIRA KITOB I	482-488

<i>Toshtemirova Saodat Abdurashidovna</i> KLAUSTER TIZIMIDA TARIX FANLARINI O'QITISHNING PEDAGOGIK SHART-SHAROITLARI	489-494
<i>Inoyatov Odiljon Sabitovich</i> TEKISLIK LARNING O'ZARO PARALLELLIGI	495-500
<i>Жумамуратова Аибахар Нурмуханбетовна</i> СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕХАНИЗМА РАЗВИТИЯ КОГНИТИВНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ У БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НА ОСНОВЕ МЕЖДИСЦИПЛИНАРНЫХ СВЯЗЕЙ	501-508

Received: 15 February 2025
Accepted: 20 February 2025
Published: 25 February 2025

Article / Original Paper

THE DEVELOPMENT AND EFFECTIVENESS OF CYBERSECURITY STRATEGIES IN MODERN ORGANIZATIONS: ANALYZING THE EVOLUTION AND IMPACT OF DATA PROTECTION MEASURES

Mirzarakhimov Bakhtiyor Khoshimovich

Associate Professor, Fergana State University

E-mail: alfargoniy.uz@gmail.com

Shokirov Boburjon

Student of Fergana State University

Abstract. In today's world, as cyber threats become increasingly complex, studying the development and effectiveness of cybersecurity strategies in modern organizations is of great importance. This study analyzes the transition from traditional methods to modern, technology-driven approaches. The advancement of digital technologies necessitates strengthening cybersecurity measures. The research examines the historical evolution of cybersecurity strategies, current trends, and future directions. Additionally, it analyzes the role of artificial intelligence (AI) and machine learning (ML), the impact of international policies, and the significance of human factors.

Keywords: Cybersecurity, Artificial Intelligence, Machine Learning, International Policies, Human Factors, Cyber Threats.

ZAMONAVIY TASHKILOTLARDA KIBERXAVFSIZLIK STRATEGIYALARINING SHAKLLANISHI VA SAMARADORLIGI: MA'LUMOTLARNI HIMOYA QILISH CHORALARINING RIVOJLANISHI VA NATIJADORLIGI TAHLILI

Mirzaraximov Baxtiyor Xoshimovich

Farg'ona davlat universiteti dotsenti

Shokirov Boburjon

Farg'ona davlat universiteti talabasi

Annotatsiya. Bugungi kunda kiber tahdidlar yanada murakkablashib borayotganligi sababli, zamonaviy tashkilotlarda kiberxavfsizlik strategiyalarining rivojlanishi va samaradorligini o'rganish muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu tadqiqot an'anaviy usullardan zamonaviy, texnologiyaga asoslangan yondashuvlarga o'tish jarayonini tahlil qiladi. Raqamli texnologiyalarning rivojlanishi kiberxavfsizlik choralari mustahkamlashni talab etmoqda. Tadqiqotda kiberxavfsizlik strategiyalarining tarixiy taraqqiyoti, zamonaviy tendensiyalar va kelajakdagi yo'nalishlari o'rganiladi. Shuningdek, sun'iy intellekt (AI) va mashinaviy o'rganish (ML) texnologiyalarining roli, xalqaro siyosatlarining ta'siri hamda inson omilining ahamiyati tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: Kiberxavfsizlik, Sun'iy intellekt, Mashinaviy o'rganish, Xalqaro siyosatlar, Inson omili, Kiber tahdidlar.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V5SI1Y2025N60>

Kirish. Zamonaviy raqamli muhitda kiberxavfsizlikning ahamiyati keskin ortib, u nafaqat tashkilotlarning strategik rejalari, balki milliy xavfsizlikning ham ajralmas qismiga aylangan. Ushbu o'sish, asosan, turli sohalarda, jumladan, davlat idoralari, biznes va shaxsiy

foydalanish doiralarida axborot-kommunikatsiya texnologiyalariga (AKT) bo'lgan bog'liqlikning ortishi bilan bog'liq. Raqamli texnologiyalarning keng tarqalishi tashkilotlarning ish yuritish usullarini tubdan o'zgartirdi, biroq shu bilan birga, ma'lumotlarning yaxlitligi, maxfiyligi va biznes jarayonlarining uzluksizligini xavf ostiga qo'yuvchi turli kiberxavfsizlik tahdidlarini ham yuzaga keltirdi. Kiberxavfsizlik muammolarining rivojlanishi AKTning kundalik hayotga chuqur integratsiyalashuvi bilan chambarchas bog'liq. Tangriberdiev ta'kidlaganidek: "Butun dunyoda AKTga qaramlikning ortishi natijasida jismoniy shaxslar, kompaniyalar va hukumatlarga qaratilgan kiberhujumlar soni ham keskin oshib bormoqda. Ushbu hujumlar nafaqat ma'lumotlarni o'g'irlash yoki moliyaviy zarar yetkazish bilan cheklanmay, balki milliy xavfsizlik va iqtisodiy barqarorlik uchun ham jiddiy tahdid tug'diradi. Turli davlatlarning AKTdan milliy xavfsizlik yo'nalishida faol foydalanishi ham kiberxavfsizlikning global miqyosdagi ahamiyatini yanada kuchaytiradi" [13; B.19-26.].

Kiber tahdidlarning doimiy o'zgarib borishi kiberxavfsizlik strategiyalarini uzluksiz rivojlantirish zaruratini tug'diradi. Sharma va Zamfiroiu zamonaviy kiberhujumlarning murakkabligi va tez-tez sodir bo'layotganini ta'kidlab, innovatsion va oldindan rejalashtirilgan xavfsizlik choralarini ishlab chiqish zarurligini qayd etadi: "Endilikda faqat reaktiv yondashuv yetarli emas; aksincha, potensial tahdidlarni oldindan bashorat qilish va ularning oldini olishga qaratilgan moslashuvchan strategiyalar joriy etilishi lozim. Ushbu yondashuv nafaqat tashkilotlarning raqamli infratuzilmasini himoya qilish, balki shaxsiy ma'lumotlarning maxfiyligi va xavfsizligini ta'minlash uchun ham muhimdir" [10; B.1-7.].

Bundan tashqari, kiberxavfsizlikning biznes sohasiga, jumladan, raqamli marketingga integratsiyalashuvi uning tobora ortib borayotgan ahamiyatini ko'rsatadi. Varma va boshqalar kiberxavfsizlikning raqamli marketingga ta'sirini tahlil qilib, marketing uchun raqamli platformalarning keng qo'llanilishi bilan bog'liq xavfsizlik tahdidlari ortib borayotganini qayd etadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadi: "Raqamli marketing sohasida kiberxavfsizlik bo'yicha chuqur bilimga ega bo'lish, foydalanuvchilarning shaxsiy ma'lumotlarini himoya qilish va iste'molchilar ishonchini saqlab qolish uchun muhimdir. Kiberxavfsizlikning ahamiyati global miqyosda ortib borayotgani hukumatlar va xalqaro tashkilotlarni ushbu sohada qat'iy huquqiy tartiblarni ishlab chiqishga undamoqda. Davlatlar va xalqaro institutlar kiberxavfsizlik bo'yicha mustahkam siyosat va qoidalarni joriy etib, kiber tahdidlarga qarshi samarali kurash olib borishga harakat qilmoqda. Ushbu me'yoriy-huquqiy bazalar tashkilotlarga kiberxavfsizlik choralarini tatbiq etishda yo'l-yo'riq berib, xavflarni boshqarish bo'yicha yagona yondashuvni shakllantirishga xizmat qiladi" [14; B.274-298.].

Umuman olganda, raqamli asrda kiberxavfsizlik texnologik, tashkiliy va milliy xavfsizlik jihatlarini o'z ichiga olgan murakkab masala sifatida ko'rilmogda. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalariga bog'liqlik ortib borar ekan, kiber tahdidlarning o'zgaruvchan tabiati kiberxavfsizlikning yanada faol va moslashuvchan strategiyalar bilan mustahkamlanishini talab qiladi. Ushbu yondashuv kiberxavfsizlikni turli biznes sohasiga integratsiya qilish va xalqaro me'yorlarga moslashish orqali raqamli dunyoda xavflarni samarali boshqarish imkonini beradi

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Kiber xavfsizlik strategiyalari va ularning samaradorligi haqidagi adabiyotlarni tahlil qilish, mavjud tadqiqotlar va amaliy natijalarga asoslangan holda, kiber xavfsizlik sohasining tarkibiy va dinamik xususiyatlarini o'rganishga imkon beradi. Mavjud tadqiqotlar, asosan, kiber xavfsizlikning tarixiy rivojlanishini, texnik

usullar va zamonaviy texnologiyalarni integratsiyalash va inson omillarining ahamiyatini o'rganishga qaratilgan.

Sia, Xosseiniyan-Far va Toe tadqiqotida kichik tashkilotlardagi kiber xavfsizlik tayyorligini ta'sir qiluvchi asosiy sabablar – resurslar, xabardorlik va malaka etishmasligi ta'kidlangan. Bu, kichik tashkilotlar uchun samarali kiber xavfsizlik choralari amalga oshirishdagi katta muammolardan biridir.

Nugraha va boshqala esa, Milliy narkologiya boshqarmasida (National Narcotics Board) kiber xavfsizlik loyihasini amalga oshirishning muhim jihatlari o'rganib chiqqan. Ushbu tadqiqotda samarali aloqa, jamoa imkoniyatlari va rahbariyatning ko'magiga e'tibor qaratiladi.

Georg va Arnett esa neftni qayta ishlash korxonasi elektr infratuzilmasida kiber xavfsizlikning eng yaxshi amaliy ko'nikmalarini joriy qilishni muomala qilganlar. Ular ushbu tizimning arzon va kam xizmat ko'rsatish imkoniyatlarini ko'rsatib, markazlashtirilgan yondashuvning ahamiyatini ta'kidlaydilar [6; B.18-24.].

Atunes va boshqalar Portugaliyadagi kichik va o'rta bizneslarda kiber xavfsizlikni boshqarish bo'yicha ISO-27001:2013 metodologiyasini tatbiq etishning afzalliklarini ko'rsatishgan. Ushbu metodologiyaning tatbiqi axborot xavfsizligini mustahkamlash va xodimlarda kiber xavfsizlikka bo'lgan anglashni oshirishga yordam bergan [3; B.219-238.].

Mavjud adabiyotlaridan kelib chiqib, kiber xavfsizlik strategiyalarini amalga oshirishda yuqoridagi omillar muhim o'rin tutishini va shu bilan birga, kiber xavfsizlikni bo'lishish uchun tizimli va integratsiyalangan yondashuvlarning zarurligini ko'rsatish mumkin. Tadqiqotning metodologik asosi zamonaviy kiber xavfsizlik strategiyalarining tahlili va turli soha va tashkilotlar kontekstidagi amaliy natijalarga tayanilgan. Tadqiqotning maqsadi kiber xavfsizlik strategiyalarining samaradorligini o'rganish, mavjud bo'shliqlarni aniqlash va texnik, ijtimoiy va siyosiy omillarni inobatga olib, ishlab chiqilgan choralarni baholashdan iborat. Bu tadqiqotda tahlil qilish uchun turli case study'lardan foydalanilgan bo'lib, ularga asosan samarali va samarali bo'lmagan strategiyalarni aniqlash maqsad qilingan. Shu bilan birga, ishlash jarayonida texnik vositalarning, jamoa ishi va rahbariyatning ahamiyati, inson omillarining rol va qo'llab-quvvatlashni ta'kidlash muhim bo'lgan.

Qadimgi va zamonaviy adabiyotlar tahlili: Adabiyotlardan olingan ma'lumotlar asosida kiber xavfsizlik strategiyalarining tarixiy rivoji, zamonaviy tendensiyalar va kelajakdagi yo'nalishlar aniqlanadi.

Case Study to'plami: Kiber xavfsizlikni amalga oshirishga oid mavjud holatlarni tadqiq qilish, undagi muvaffaqiyat va xato sabablarini aniqlash.

Ijtimoiy va texnik omillar tahlili: Tashkilotlardagi axborot xavfsizligi va jamoa ishi, rahbariyatning rahbarligi kabi inson omillarini kuzatish.

Siyosiy va xalqaro siyosatlarining ta'sirini o'rganish: Xalqaro kiber xavfsizlik siyosati va unga muvofiq ishlayotgan mamlakatlarning tajribalarini tahlil qilish.

Muhokama. Zamonaviy raqamli davr kiber tahdidlarning misli ko'rilmagan darajada kengayishi va chuqurlashishini boshdan kechirmoqda. Ushbu tahdidlar milliy xavfsizlik, korporativ yaxlitlik va shaxsiy maxfiylik uchun jiddiy muammolarni yuzaga keltirmoqda. Bunday o'sish, asosan, raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi va global tarmoqlarning tobora o'zaro bog'lanib borishi bilan izohlanadi.

Shim raqamli texnologiyalarning taraqqiy etishi natijasida kiber tahdidlarning murakkablashib borayotganini ta'kidlaydi: "Ushbu texnologiyalarning ommalashuvi

kiberxavfsizlik muammolarini nafaqat shaxsiy va korporativ darajada, balki jamiyat va davlat miqyosida ham dolzarb masalaga aylantirdi. Kiber makonda faoliyat yuritayotgan turli subyektlar, jumladan, professional xaker guruhlar va yakka kiberjinoyatchilar, yanada murakkab va intellektual hujum turlarini rivojlantirmoqda. Ushbu o'zgarishlar tashkilotlar va davlatlar darajasida kiberxavfsizlik strategiyalarini qayta ko'rib chiqishni talab etadi" [11; B.197-238.]. Kiber tahdidlarning milliy xavfsizlikka ta'siri ayniqsa sezilarli. Bobric kiberhujumlarning moliyaviy foyda olishdan tortib siyosiy maqsadlarga qadar turli sabablar bilan amalga oshirilishi mumkinligini o'rganib chiqadi: "Zamonaviy qurilmalarning bir-biri bilan bog'langanligi va virtual dunyoning chegarasiz ekanligi zararli xatti-harakatlarni osonlashtirib, jismoniy shaxslar, tashkilotlar va davlatlarga katta talafot yetkazish imkonini beradi. Ushbu haqiqat kiberxavfsizlikni ta'minlash uchun kompleks va oldindan rejalashtirilgan choralar zarurligini ko'rsatadi" [4; B.18-25.].

Kiber tahdidlarning sifat jihatidan tahlili bilan bir qatorda, ularning miqdoriy o'lchovlari ham katta ahamiyatga ega. Malik va Tosh kiberxavfsizlik tahdidlarini anglash va kamaytirishda miqdoriy xavf modellash va tahlil qilish usullarining muhimligini ta'kidlaydi. Ularning tadqiqotlari shuni ko'rsatadiki: "Xavfsizlik choralarning samaradorligini baholash hamda kiber-fizik tizimlardagi xavflarni aniq hisoblash uchun moslashuvchan xavf baholash tizimlarini ishlab chiqish zarurligini namoyo etmoqda, bunday yondashuv tashkilotlarga o'z aktivlarini himoya qilish va kiberhujumlarning salbiy ta'sirini kamaytirish bo'yicha samarali strategiyalarni ishlab chiqishda yordam beradi" [7; B.1-6.].

Bugungi kunda kiber tahdidlarning ko'lami va murakkabligi juda keng va ko'p qirrali bo'lib, u ma'lumotlar buzilishidan tortib moliyaviy firibgarlik, josuslik va sabotajgacha bo'lgan turli faoliyatlarni o'z ichiga oladi. Ushbu tahdidlarning yanada rivojlanib borayotgani va raqamli texnologiyalarning tezkor taraqqiyoti kiberxavfsizlik mutaxassislari uchun katta muammolar tug'dirmoqda. Shuning uchun tashkilotlar o'z raqamli aktivlari va manfaatdor tomonlarining maxfiyligini ta'minlash uchun kiberxavfsizlik choralarni doimiy ravishda yangilab borishi kerak.

Zamonaviy raqamli muhitda kiber tahdidlarning ko'lami va miqyosini chuqur anglash samarali kiberxavfsizlik strategiyalarini ishlab chiqish uchun muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu tahdidlarning ortib borayotgan murakkabligi va rivojlanishi oldindan ko'ra bilish va moslashuvchanlikni talab qiladi. Ularni samarali boshqarish uchun sifat va miqdor jihatlarini o'z ichiga olgan kompleks kiberxavfsizlik yondashuvlari zarur. Kiber tahdidlarning o'zgaruvchan tabiatini anglash va ishonchli xavfsizlik choralarni joriy etish orqali tashkilotlar o'z aktivlarini himoya qilib, raqamli ekotizimning umumiy xavfsizligiga hissa qo'sha oladi.

Kiberxavfsizlik sohasi doimiy rivojlanayotgan va o'zgaruvchan soha bo'lib, yangi tahdidlarga qarshi kurashish uchun uzluksiz tadqiqot va strategik yondashuvlarni ishlab chiqishni talab qiladi. Shunga qaramay, turli tarmoqlar va mintaqalarda samarali strategiyalarni ishlab chiqish va tatbiq etishda muayyan kamchiliklar mavjud. Ushbu tadqiqot bo'shliqlarini aniqlash kiberxavfsizlik choralarni takomillashtirish va kiber tahdidlarga qarshi mustahkam himoya mexanizmlarini yaratishda muhim ahamiyatga ega.

Akyesilmen "Jahon Kiberxavfsizlik Maydonida Turkiya: Nazariya va Amaliyotda Strategiyalar" nomli tadqiqotida davlatlar milliy kiberxavfsizlik strategiyalarini ishlab chiqish va tatbiq etishda duch kelayotgan qiyinchiliklarni tahlil qiladi. Tadqiqot kiberxavfsizlikning nazariy va amaliy jihatlarini o'z ichiga olgan kompleks strategiyalar zarurligini ta'kidlaydi:

“Turkiya kiberxavfsizlik bo‘yicha qonunchilik, salohiyatni oshirish va tashkiliy tuzilmani rivojlantirish borasida muayyan yutuqlarga erishgan bo‘lsa-da, texnik choralar bo‘yicha muammolarga duch kelmoqda. Shu bois milliy kiberxavfsizlik strategiyalaridagi nazariya va amaliyot o‘rtasidagi tafovut yanada chuqur tadqiqot va rivojlantirishni talab qiladi” [1; B.109.].

Bundan tashqari, kiberxavfsizlik sohasida malakali mutaxassislarining yetishmovchiligi ham strategiyalarning samaradorligiga salbiy ta‘sir ko‘rsatmoqda. Nobles “Kiberxavfsizlikda Malakali Mutaxassislar Tanqisligi va Kasbiylashuv” nomli tadqiqotida ushbu muammoni yoritib, malakali kiberxavfsizlik mutaxassislariga bo‘lgan talabning ortib borayotganini va sohada minimal malaka talablarining yetishmasligini ta‘kidlaydi: “Malakali mutaxassislar yetishmovchiligi va kiberhujumlarning murakkablashib borayotgani sohani kasbiylashtirish, shuningdek, milliy darajadagi strategiyalarni ishlab chiqish zarur. Bunda professional tashkilotlarning roli katta bo‘lsa-da, mutaxassislik bo‘yicha samarali yondashuvlarni ishlab chiqish uchun ko‘proq tadqiqotlar talab etiladi” [8; B.42-51.].

Cheng va Wang “Oliy Ta‘lim Muassasalarida Kiberxavfsizlik Bo‘yicha Institutsional Strategiyalar” nomli tadqiqotida oliy ta‘lim muassasalari (OTM) uchun kiberxavfsizlik strategiyalarini ishlab chiqishda tadqiqot bo‘shliqlarini ochib beradi. Tadqiqot shuni ko‘rsatadi: “Mavjud adabiyotlar ko‘pincha tizimli yondashuvdan yiroq bo‘lib, OTM rahbarlari va siyosat ishlab chiquvchilar uchun amaliy ko‘rsatmalar yetishmaydi. Shu sababdan tizimli yondashuv asosida kiberxavfsizlikni mustahkamlash, asosiy samaradorlik ko‘rsatkichlarini (KPI) qayta ko‘rib chiqish, shuningdek, xodimlar va talabalar uchun trening hamda xabardorlik kampaniyalarini o‘tkazish zarur” [5; B.192.]. Ushbu tadqiqot OTM kontekstida samarali kiberxavfsizlik strategiyalarini tushunish va amalga oshirishdagi muhim bo‘shliqni to‘ldiradi.

Kiberxavfsizlik strategiyalaridagi tadqiqot bo‘shliqlarini aniqlash samarali va kompleks yondashuvlarni ishlab chiqish uchun juda muhim. Milliy kiberxavfsizlik strategiyalaridagi kamchiliklar, mutaxassislar tanqisligi va OTMda tizimli strategiyalar yetishmovchiligi qo‘shimcha tadqiqot va rivojlantirishni talab qiladi. Ushbu bo‘shliqlarni to‘ldirish nafaqat tashkilotlar va davlatlarning kiberxavfsizlik darajasini oshirishga, balki global miqyosda kiber tahdidlarga qarshi kurashish salohiyatini mustahkamlashga ham xizmat qiladi.

Natijalar. So‘nggi o‘n yillikda kiberxavfsizlik strategiyalarining rivojlanishi kiber tahdidlarning murakkablashishi va ko‘payishi bilan chambarchas bog‘liq. Akyesilmen Turkiyaning milliy kiberxavfsizlik strategiyasini o‘rganib, 2013-yildan buyon bu boradagi rivojlanishga e‘tibor qaratadi [1; B.109.]. Tadqiqot huquqiy, tashkiliy va salohiyatni oshirish bo‘yicha muayyan yutuqlarga erishilganini ko‘rsatadi, biroq texnik choralar bo‘yicha kamchiliklar hali ham mavjud bo‘lib, ularni bartaraf etish uchun qo‘shimcha rivojlanish zarur.

Cheng va Wang oliy ta‘lim muassasalarida (OTM) kiberxavfsizlik bilan bog‘liq muammolarni tahlil qilib, tizimli yondashuvning zarurligini ta‘kidlaydi. Unga ko‘ra: “Boshqaruvni kuchaytirish, kiberxavfsizlik bo‘yicha asosiy samaradorlik ko‘rsatkichlarini (KPI) qayta ko‘rib chiqish va kompleks siyosat hamda o‘quv dasturlarini ishlab chiqishni taqozo etmoqda. Ushbu yondashuv OTMlarning tobora ortib borayotgan kiber tahdidlarga samarali qarshi turishga yordam beradi” [5; B.192.].

Alrubaiq va Alharbi Saudiya Arabistonida elektron hukumat loyihasi uchun kiberxavfsizlik tizimini ishlab chiqishga bag‘ishlangan tadqiqotda turli ilmiy yondashuvlarga asoslangan kompleks tizimni taklif qiladi. Ushbu tadqiqot axborot tizimlari sohasidagi muhim

yutuqlarni aks ettirib, hukumat loyihalarida kiberxavfsizlikning ahamiyatini ta'kidlaydi [2; B.301-318.].

So'nggi o'n yillikda kiberxavfsizlik strategiyalarining rivojlanishi reaktiv yondashuvlardan proaktiv choralarga o'tish bilan tavsiflanadi. Ushbu o'zgarish ilg'or texnologiyalarni integratsiya qilish, keng qamrovli o'quv dasturlari va xabardorlik kampaniyalariga e'tibor qaratish bilan yaqqol namoyon bo'lmoqda. Kiber tahdidlar muntazam ravishda o'zgarib borar ekan, ularga qarshi kurashish strategiyalari ham doimiy tadqiqot va rivojlantirish jarayonlarini talab qiladi.

Ushbu rivojlanishning asosiy yo'nalishlaridan biri texnologiyaga asoslangan yechimlarga tobora ortib borayotgan tayanishdir. Sun'iy intellekt, mashinaviy o'rganish va blokcheyn texnologiyalarining kiberxavfsizlik sohasida qo'llanilishi kengayib, kiber tahdidlarni aniqlash va ularga qarshi kurashish samaradorligini oshirishga xizmat qilmoqda.

Bundan tashqari, inson omili kiberxavfsizlikda tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Tashkilotlar faqat texnologik yechimlar bilan cheklanmasdan, xodimlarning bilim va malakasini oshirish, xavfsizlik madaniyatini shakllantirish va inson xatolarini kamaytirishga yo'naltirilgan strategiyalarni joriy etishga e'tibor qaratmoqda. Chunki inson xatolari ko'pincha kiberxavfsizlikdagi eng zaif bo'g'in hisoblanadi.

Shuningdek, kiberxavfsizlik strategiyalarini shakllantirishda hukumat va tartibga soluvchi organlarning roli ham sezilarli darajada o'zgardi. Dunyo bo'ylab hukumatlar tanqidiy infratuzilma va shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish maqsadida yanada qat'iy kiberxavfsizlik tartib-qoidalarini joriy qilmoqda. Ushbu me'yoriy hujjatlar tashkilotlarni yuqori xavfsizlik standartlariga rioya qilishga majbur qiladi va umumiy kiberxavfsizlik darajasini yaxshilaydi.

Kiberxavfsizlik strategiyalarining samaradorligini eng yaxshi tushunish uchun muvaffaqiyatlar va xatoliklarni ko'rsatuvchi ishlarni tahlil qilish zarur. Sia, Hosseinian-Far va Toe Singapurdagi kichik tashkilotlarning kiberxavfsizlikka tayyorgarlik darajasining pastligiga olib kelgan sabablarga e'tibor qaratadilar. Ularning tadqiqoti shuni ko'rsatadiki: "Kichik tashkilotlarda resurslar, xabardorlik va tajriba yetishmasligi kiberxavfsizlik choralarning samarali bo'lmasining asosiy omillaridir" [12; B.269-283.].

Nugraha va boshqalar Milliy narkotiklar boshqarmasidagi kiberxavfsizlik loyihasining amalga oshirilishini o'rganadilar. Ushbu tadqiqot shuni ko'rsatadiki: "Samarali aloqa, jamoa imkoniyatlari va rahbariyatning muhimligi, shuningdek, ma'lumotlar va axborot tarmoqlarini himoya qilishda yuqori darajadagi boshqaruvning o'rni kattadir" [9; B.1-7.].

George va Arnett neftni qayta ishlash zavodining elektr infratuzilmasida kiberxavfsizlikning eng yaxshi amaliyotlarini joriy etishni muhokama qiladilar. Ular shuni ta'kidlaydiki: "Kam harajatli va kam xizmat ko'rsatishni talab qiladigan kiberxavfsizlik yondashuvi, foydalanuvchi kirish huquqlarini markazlashtirilgan tizimlar orqali boshqarish va avtomatlashtirilgan qurilma parollarini boshqarishning ahamiyati ortishda davom etmoqda" [6; B.18-24.].

Antunes va boshqalar Portugaliyadagi kichik va o'rta biznes (SMEs) kompaniyalarida axborot xavfsizligi va kiberxavfsizlikni boshqarish bo'yicha case study taqdim etadilar. Tadqiqot ISO-27001:2013 asosidagi metodologiyaning afzalliklarini namoyish etadi, bu esa axborot xavfsizligini boshqarishning mustahkamlanishi va xodimlar orasida kiberxavfsizlikni anglashning oshishiga olib kelgan.

Ushbu case study'lar kiberxavfsizlikni amalga oshirishda muvaffaqiyat va xatoliklarning sabablarini yaxshiroq tushunishga yordam beradi. Ular resurslarni taqsimlash, xabardorlik, tajriba, samarali aloqa, jamoa imkoniyatlari, rahbariyatning qo'llab-quvvatlashi va boshqaruv darajasidagi rahbariyatning o'rni kabi omillarning muhimligini ta'kidlaydi. Bu tadqiqotlarning umumiy mavzusi kiberxavfsizlikka butunlay yondashuvni taqdim etish zarurligidir, bunda texnik yechimlar bilan birga kadrlar tayyorlash va xabardorlik kabi inson omillari ham hisobga olinadi. Bu yondashuv kiberxavfsizlik choralarining faqat texnik jihatdan to'g'ri emas, balki tashkilotning xodimlari tomonidan samarali amalga oshirilishi va saqlanishini ta'minlaydi.

Yana bir muhim xulosa kiberxavfsizlik strategiyalarini tashkilotning maxsus ehtiyojlari va cheklovlariga moslashtirishning ahamiyatidir. Kichik tashkilotlardan tortib, murakkab infratuzilmaga ega yirik kompaniyalargacha bo'lgan hollarda, kiberxavfsizlik yondashuvining tashkilotning kontekstiga moslashtirilishi uning samaradorligi uchun juda muhimdir. Ushbu case study'lar kiberxavfsizlikni amalga oshirishdagi turli xil muammolar va yechimlarga umumiy nuqtai nazardan yondashadi. Ular kiberxavfsizlik amaliyotlarini rivojlantirish, o'rganish va moslashtirish zarurligini ta'kidlaydi, chunki faqat shunday yo'l bilan rivojlanib borayotgan kiber tahdidlarga qarshi samarali himoya ta'minlanadi.

Xulosa. Kiber xavfsizlik strategiyalari hozirgi kunda muhim va dinamik sohalardan biridir, chunki kiber tahdidlar har xil va tezkor ravishda rivojlanib bormoqda. Tadqiqotning maqsadi zamonaviy kiber xavfsizlik strategiyalarining rivoji, ularning samaradorligi va turli sohalardagi muvaffaqiyatlar hamda kamchiliklarini o'rganish edi. Ma'lum bo'lishicha, kiber xavfsizlikka oid tadqiqotlar ko'pincha texnik, ijtimoiy va siyosiy omillarni o'zida jamlagan. Zamonaviy kiber xavfsizlik strategiyalari faqat texnik yechimlar bilan cheklanib qolmay, balki inson omillariga ham alohida e'tibor qaratishni talab qiladi. Kichik tashkilotlar va katta korxonalar uchun samarali kiber xavfsizlik choralarini ishlab chiqishda, resurslar, malaka va xabardorlikning etishmasligi kabi muammolar ko'p uchraydi. Bu kabi kamchiliklar kiber xavfsizlik strategiyalarini samarali amalga oshirishga to'sqinlik qiladi. Shuningdek, zamonaviy kiber xavfsizlikni ta'minlashda sun'iy intellekt, mashinaviy o'rganish va blokcheyn kabi yangi texnologik vositalardan foydalanish muhim ahamiyatga ega. Bu texnologiyalar xavfsizlik choralarini avtomatlashtirish va tezkor javob berish imkoniyatlarini yaratmoqda.

Yo'lga qo'yilgan kiber xavfsizlik choralarining samaradorligi asosan yuqori rahbariyatning qo'llab-quvvatlashi, jamoa ishi va tashkilotda xavfsizlik madaniyati yaratishga bog'liq. Ta'mirlash va jamoa o'qitish, xususan, inson omillariga qaratiladigan diqqat – bularning barchasi samarali strategiyalarni shakllantirishga yordam beradi. Kiber xavfsizlik sohasidagi tadqiqotlarning ahamiyati va ularning amaliy qo'llanilishi, har bir tashkilot va davlat uchun xavfsizlik strategiyalarini yangilash va rivojlantirishga yo'naltirilgan muhim qadamlarni belgilashda katta rol o'ynaydi. Tadqiqotlar, shuningdek, kiber xavfsizlikning kelajakdagi rivoji uchun yangi yondashuvlarning ishlab chiqilishiga yordam berishi kerak.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Akyesilmen N. Türkiye in the global cybersecurity arena: strategies in theory and practice. Insight Turkey/Summer 2022: Embracing Emerging Technologies, 2022. P - 109. DOI: <https://doi.org/10.25253/99.2022243.8>
2. Alrubaiq A., & Alharbi T. Developing a cybersecurity framework for e-government project in the Kingdom of Saudi Arabia. Journal of Cybersecurity and Privacy, 2021. 1(2), P - 302-318. DOI: <https://doi.org/10.3390/JCP1020017>

3. Antunes M., Maximiano, M., Gomes R., & Pinto D. Information security and cybersecurity management: a case study with SMEs in Portugal. *Journal of Cybersecurity and Privacy*, 2021. 1(2), P - 219-238. DOI: <https://doi.org/10.3390/JCP1020012>
4. Bobric G.-D. Study regarding the cyber threats to the national security. *Scientific Bulletin Nicolae Balcescu Land Forces Academy*, 2020. 25(1), P - 18-25. DOI: <https://doi.org/10.2478/bsaft-2020-0003>
5. Cheng E. C. K., & Wang T. Institutional strategies for cybersecurity in higher education institutions. *Information*, 2022. 13(4), P-192. DOI: <https://doi.org/10.3390/info13040192>
6. George H., & Arnett A. Implementing Cybersecurity Best Practices for Electrical Infrastructure in a Refinery: A Case Study. *IEEE Industry Applications Magazine*, 2021. 27(4), P - 18-24. DOI: <https://doi.org/10.1109/MIAS.2021.3063095>
7. Malik A. A., & Tosh D. K. Quantitative Risk Modeling and Analysis for Large-Scale Cyber-Physical Systems. In *2020 29th International Conference on Computer Communications and Networks (ICCCN)*, 2020. P - 1-6. IEEE. DOI: <https://doi.org/10.1109/ICCCN49398.2020.9209654>
8. Nobles C. (2018). The cyber talent gap and cybersecurity professionalizing. *International Journal of Hyperconnectivity and the Internet of Things (IJHIoT)*, 2(1), P - 42-51. DOI: <https://doi.org/10.4018/IJHIOT.2018010104>
9. Nugraha A.C., Hidayanto A.N., Indriany H.S., Kurniati H., & Firdaus B.M.A. Cybersecurity project implementation for resources protection: a case study of the National Narcotics Board. In *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*, 2022 (Vol. 969, No. 1, p. 012061). IOP Publishing. DOI: <https://doi.org/10.1088/1755-1315/969/1/012061>
10. Sharma, R.C., & Zamfiroiu, A. Cybersecurity Threats and Vulnerabilities in the Metaverse. In *2023 International Conference on Intelligent Metaverse Technologies & Applications (iMETA)*, 2023 P - 1-7. DOI: <https://doi.org/10.1109/iMETA59369.2023.10294950>
11. Shim S. The development of digital technologies and cyber security threats. *State and Politics*, 2023. 29(1), P - 197-238. DOI: <https://doi.org/10.56022/ceas.2023.29.1.197>
12. Sia N. C., Hosseinian-Far A., & Toe T. T. Reasons Behind Poor Cybersecurity Readiness of Singapore's Small Organizations: Reveal by Case Studies. In *Cybersecurity, Privacy and Freedom Protection in the Connected World: Proceedings of the 13th International Conference on Global Security, Safety and Sustainability*, London, January 2021 P - 269-283. Cham: Springer International Publishing. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-030-68534-8_17
13. Tanriverdiyev, E. The state of the cyber environment and national cybersecurity strategy in developed countries. *Studia Bezpieczeństwa Narodowego*, 2022. - 23(1), P - 19-26. DOI: <https://doi.org/10.37055/sbn/149510>
14. Varma, P., Nijjer, S., Kaur, B., & Sharma, S. Blockchain for transformation in digital marketing. In *Handbook of Research on the Platform Economy and the Evolution of ECommerce*, 2022. P - 274-298. IGI Global. DOI: <https://doi.org/10.4018/978-1-7998-7545-1.ch012>

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOYIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ S/1 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog‘och ko‘chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog‘lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).